

Wyrok z dnia 12 sierpnia 2004 r.

III UK 77/04

Osoba pobierająca świadczenie przedemerytalne nie traci statusu „ubezpieczonego będącego pracownikiem” w rozumieniu art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Andrzej Wróbel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 12 sierpnia 2004 r. sprawy z wniosku Janiny D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w J. o emeryturę, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 22 stycznia 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Janina D. (urodzona 28 sierpnia 1947 r.) pozostawała w zatrudnieniu w Przedsiębiorstwie Państwowej Komunikacji Samochodowej w K. do dnia 31 marca 2000 r., a stosunek pracy został rozwiązany z przyczyn ekonomicznych. W dniu 4 kwietnia 2000 r. wnioskodawczynie wystąpiła do Powiatowego Urzędu Pracy w K. z wnioskiem o przyznanie prawa do świadczenia przedemerytalnego, które to - po uwzględnieniu tego wniosku - zostało jej przyznane od 4 kwietnia 2000 r.

Decyzją z dnia 22 sierpnia 2002 r. wydaną przez KRUS-Oddział Regionalny w J. wnioskodawczynie od 1 kwietnia 2000 r. do 30 września 2000 r., tj. do dnia przekazania gospodarstwa rolnego następcy, została objęta w pełnym zakresie rolniczym ubezpieczeniem społecznym z mocy ustawy.

W wyniku odwołania złożonego od powyższej decyzji do Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krośnie został wydany wyrok z dnia 17

października 2002 r. [...], zmieniający zaskarżoną decyzję przez ustalenie, że Janina D. nie podlega rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu od 1 lipca 2000 r.

W lipcu 2002 r. wnioskodawczyni wystąpiła do ZUS Oddziału w J. z wnioskiem o przyznanie emerytury. Decyzją z dnia 28 sierpnia 2002 r. organ rentowy odmówił przyznania dochodzonego świadczenia z tego powodu, że od 1 kwietnia 2000 r. została objęta ubezpieczeniem społecznym rolników.

W odwołaniu od powyższej decyzji, skierowanym do Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krośnie wnioskodawczyni domagała się przyznania prawa do dochodzonego świadczenia. Rozpoznając odwołanie wnioskodawczyni, Sąd wyrokiem z dnia 18 września 2003 r. zmienił zaskarżoną decyzję przez przyznanie wnioskodawczyni prawa do emerytury od dnia 28 sierpnia 2002 r. W uzasadnieniu wyroku Sąd wskazał, że roszczenie wnioskodawczyni jest uzasadnione, gdyż spełnia wymagany art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) okres ubezpieczenia 30 lat i ten okres zatrudnienia przypada na czas jej pozostawania w stosunku pracy. W ocenie Sądu zarzut organu rentowego, że nie spełnia warunku nabycia prawa do emerytury z tego powodu, że jej ostatnim ubezpieczeniem było ubezpieczenie społeczne rolników, a nie pracownicze, jest nieuzasadniony, gdyż w czasie złożenia wniosku o emeryturę wnioskodawczyni pobierała świadczenie przedemerytalne, które zgodnie z art. 7 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest okresem nieskładkowym. Nadto, Sąd wskazał, że między ustanowieniem stosunku pracy a przyznaniem prawa do świadczenia przedemerytalnego nastąpiła trzydniowa przerwa, w której objęto wnioskodawczynię ubezpieczeniem rolniczym.

W ocenie Sądu, wnioskodawczyni do ustania zatrudnienia spełniła wymóg stażu pracy do wcześniejszej emerytury, a wymagany wiek 55 lat życia ukończyła 28 sierpnia 2002 r. i dlatego od tej daty spełniła warunki określone w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych do przyznania jej prawa do tego świadczenia.

Wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krośnie z dnia 18 września 2003 r. zaskarżył apelacją do Sądu drugiej instancji pozwany ZUS Oddział w J. zarzucając, iż jego wydanie nastąpiło z obrazą prawa materialnego polegającą na niewłaściwym zastosowaniu art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 233 k.p.c. i wniósł o jego zmianę oraz oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie wyrokiem z 22 stycznia 2004 r. [...] oddalił apelację. Sąd uznał, że rozstrzygnięcia w sprawie wymaga, czy Janina D. spełnia warunki do nabycia dochodzonego świadczenia w sytuacji, gdy po zakończeniu zatrudnienia od dnia 1 kwietnia 2000 r. do 30 czerwca 2000 r. nastąpiło wobec niej stwierdzenie prawomocnym wyrokiem wydanym w dniu 17 października 2002 r. [...] podlegania ubezpieczeniu społecznemu w pełnym zakresie. Wnioskodawczyni przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę była uprawniona do świadczenia przedemerytalnego, co wyłącza podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników. Świadczenie przedemerytalne wnioskodawczyni ustalono od dnia 4 kwietnia 2000 r. Natomiast Sąd Okręgowy w Krośnie [...] ustalił, że wnioskodawczyni podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 1 kwietnia 2000 r. Wnioskodawczyni bowiem bezpośrednio po rozwiązaniu stosunku pracy w dniu 31 marca 2000 r. przeszła na świadczenie przedemerytalne z dniem 4 kwietnia 2000 r.

Wobec tego stwierdzić należy, że po 1 i 2 kwietnia 2000 r., jako dniach wolnych od pracy (sobota i niedziela), wnioskodawczyni udała się w dniu 3 kwietnia 2000 r. do Powiatowego Urzędu Pracy w K. w celu zgłoszenia wniosku o przyznanie jej prawa do świadczenia przedemerytalnego, które stosownie do dyspozycji przepisu art. 37i ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu mogło zostać jej przyznane dopiero dnia następnego. niespójność prawa w zakresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu co do daty nabycia świadczenia przedemerytalnego, którego następstwem jest objęcie wnioskodawczyni z powodu 3 - dniowej przerwy pomiędzy ustaniem zatrudnienia a nabyciem świadczenia przedemerytalnego, nie może stanowić (wyłącznie z tego powodu) przeszkody do nabycia prawa do emerytury.

Powyższy wyrok organ rentowy zaskarżył w całości kasacją, w której zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Jako okoliczność uzasadniająca rozpoznanie kasacji wskazano, że reforma emerytalna wprowadzona ustawą z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w sposób całościowy określiła zasady i warunki dotyczące możliwości uzyskania prawa do emerytury. Nie można więc zgodzić się z interpretacją jaką proponuje Sąd Apelacyjny, że po ustaniu ubezpieczenia pracowniczego, a

następnie choćby krótkotrwałym podleganiu ubezpieczeniu rolniczemu i z kolei podleganiu innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pobierania świadczenia przedemerytalnego, następuje spełnienie warunku, od którego uzależnione jest przyznanie prawa do emerytury na podstawie art. 29 ustawy. Wskazując na powyższe, wniesiono o zmianę zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Krośnie z dnia 18 września 2003 r. i oddalenie odwołania Janiny D. od decyzji organu rentowego z dnia 28 sierpnia 2003 r., tj. orzeczenia co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie ma usprawiedliwionych podstaw. Nie jest trafny zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem przepisu art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który stanowił, że ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., będący pracownikami, którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 tej ustawy, mogą przejść na emeryturę: 1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma co najmniej 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy; 2) mężczyzna - po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma co najmniej 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy.

Zagadnieniem spornym jest to, czy sformułowanie: „ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., będący pracownikami” obejmuje osobę, która - jak w niniejszej sprawie - w dniu rozwiązania stosunku pracy (31 marca 2000 r.) posiadała wymagany tym przepisem staż pracy, nabyła (od 4 kwietnia 2000 r.) prawo do zasiłku przedemerytalnego i co do której stwierdzono prawomocnym wyrokiem, że od 1 kwietnia 2000 r. do 30 czerwca 2000 r. była objęta z mocy ustawy ubezpieczeniem społecznym rolników w pełnym zakresie, a wymagany powyższym przepisem wiek emerytalny osiągnęła 28 sierpnia 2002 r. Organ rentowy jest zdania, że przepis art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych dotyczy wyłącznie pracowników lub osób, których ostatnim ubezpieczeniem było ubezpieczenie pracownicze, przy czym okres pobierania świadczenia przedemerytalnego nie jest okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu, a zatem przepis ten „uzależ-

nia przyznanie emerytury od faktu bycia objętym ubezpieczeniem społecznym z tytułu zatrudnienia bezpośrednio przed złożeniem wniosku o emeryturę.”

Przedstawiona w kasacji przez organ rentowy wykładnia przepisu art. 29 ustawy nie jest prawidłowa. W poprzednim stanie prawnym zagadnienie to regulował przepis art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), który stanowił, że pracownik, który nie osiągnął wieku emerytalnego określonego w art. 26 ust. 1 pkt 1, może przejść na emeryturę: 1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma 30-letni okres zatrudnienia albo jeżeli ma 20-letni okres zatrudnienia i zaliczona została do I lub II grupy inwalidów, 2) mężczyzna - po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma 25-letni okres zatrudnienia i zaliczony został do I lub II grupy inwalidów. Sąd Najwyższy ustalił wykładnię tego przepisu w uchwale z dnia 16 kwietnia 1991 r., III UZP 22/90 (OSNCP 1991 nr 8-9, poz. 99), w której stwierdził między innymi, że prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin nabywa także były pracownik, niepozostający w zatrudnieniu w dacie osiągnięcia określonego w tym przepisie wieku (55 lat kobieta i 60 lat mężczyzna). W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał na istotny argument systemowy, a mianowicie ten, że w wyniku zmiany art. 26 tej ustawy „prawo do emerytury przysługuje obecnie bowiem wszystkim osobom, które mają wymagany okres zatrudnienia i osiągnęły wiek emerytalny - niezależnie od tego w jakim czasie po ustaniu zatrudnienia (okresu równorzędnego z okresem zatrudnienia) wiek ten osiągnęły.” Podkreślił także, że na skutek tej zmiany została „zmodyfikowana ubezpieczeniowa konstrukcja prawa do świadczeń, opierająca się na generalnej regule, że zdarzenie ubezpieczeniowe musi zająć w czasie zatrudnienia (okresie równorzędnym z okresem zatrudnienia), ewentualnie w tzw. okresie ochronnym po ustaniu zatrudnienia (okresu równorzędnego z okresem zatrudnienia), a dopuszczalne odejście od tej zasady musi zawsze wyraźnie wynikać z przepisu.” Sąd Najwyższy wreszcie stwierdził, że „tak zasadnicza zmiana art. 26 ustawy o z.e.p. ma wpływ na wykładnię art. 27 tejże ustawy, jako normującego także prawo do emerytury; szczególnie, że określone w nim wymagania (poza wiekiem) w stosunku do wymagań określonych w art. 26 ustawy o z.e.p. są znacznie większe. Dlatego w obecnym stanie prawnym przez pojęcie „pracownik” występujące w art. 27 ustawy o z.e.p. należy rozumieć także byłego pracownika. W konsekwencji tego, uzasadnione jest stanowisko, że spełnienie wymagań określonych tym przepisem

uprawnia do przyznania tzw. wcześniejszej emerytury także byłym pracownikom, niezależnie od tego, kiedy wymagania te zostały spełnione”.

Z porównania przepisu art. 27 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i przepisu art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynika „stylistyczno-treściowa zbieżność obu tych przepisów” (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2000 r., II UKN 443/99), co mogłoby przemawiać za tym, że wykładnia prezentowana w powyższej uchwale Sądu Najwyższego zachowuje aktualność w zmienionym stanie prawnym. Jednakże w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd przeciwny, że pod rządem art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wykładnia ta jest nieaktualna (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2001 r., II UKN 646/00, OSNAPiUS 2003 nr 18, poz. 445; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2004 r., II UK 239/03). W ocenie Sądu Najwyższego rozpoznającego niniejszą sprawę, porównanie brzmienia tych przepisów wskazuje, że między zawartym w art. 27 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin sformułowaniem „pracownik, który nie osiągnął wieku emerytalnego określonego w art. 26 ust. 1 pkt 1” i sformułowaniem zawartym w art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych „ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., będący pracownikami, którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1” nie ma istotnej różnicy, a w każdym razie takiej, która czyniłaby nieaktualną tezę powołanej wyżej uchwały Sądu Najwyższego i zawartą w jej uzasadnieniu argumentację prawną.

Aktualności tej tezy i jej uzasadnienia nie podważa w żadnym zakresie uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 września 2000 r., K 1/00 (OTK 2000 nr 6, poz. 185), w którym stwierdzono, że w kontekście przepisów art. 5, 26 i 27 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin „nie ulega wątpliwości, że uprawnienie do wcześniejszego przejścia na emeryturę przysługiwało jedynie pracownikom (zakres podmiotowy), którzy legitymowali się określonym czasem zatrudnienia, rozumianym jako wykonywanie pracy w ramach stosunku pracy (zakres przedmiotowy)”. Przede wszystkim Trybunał Konstytucyjny nie jest konstytucyjnie umocowany do dokonywania wykładni przepisów ustawowych, które nie są zarazem przedmiotem oceny ich konstytucyjności, a w każdym razie wykładnia taka z całą pewnością nie wiąże sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. Ponadto wykładnia ta jest błędna i odmienna od wykładni przedstawionej w powołanej uchwale

Sądu Najwyższego, do której Trybunał Konstytucyjny w ogóle nie odniósł się w uzasadnieniu wyroku.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwała się pogląd, że redakcja przepisu art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych powoduje, że „pozostałe warunki do takiej emerytury, a w szczególności wiek (55 lat kobieta, 60 lat mężczyzna) muszą być przez ubezpieczonego spełnione w okresie, kiedy jest on pracownikiem albo nie stracił statusu pracownika przez objęcie innym systemem ubezpieczenia społecznego. Nie pozwala natomiast na uznanie, że za ubezpieczonych „będących pracownikami” można uważać także byłych pracowników, którzy wprawdzie legitymują się wymaganym pracowniczym stażem ubezpieczeniowym i wiekiem, ale w momencie przejścia na emeryturę pracownikami nie są, a w szczególności pozbawia ich statusu pracowniczego objęcie innym systemem ubezpieczenia społecznego” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2001 r., II UKN 646/00; podobnie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2004 r., II UK 239/03).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę pracy nie podziela tego poglądu i jego uzasadnienia. Przepis art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych powinien być interpretowany ściśle, lecz nie powinien jednocześnie podlegać wykładni zwężającej, jaką przedstawił Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 7 grudnia 2001 r. i 12 lutego 2004 r. Przepis ten bowiem nie daje podstawy do wyłączenia z zakresu „ubezpieczonych (...) będących pracownikami” osoby, która w dniu rozwiązania stosunku pracy posiadała wymagany przez ten przepis pracowniczy staż ubezpieczeniowy, a następnie wkrótce po rozwiązaniu stosunku pracy uzyskała prawo do świadczenia przedemerytalnego i w okresie otrzymywania tego świadczenia osiągnęła wymagany wiek emerytalny. Należy bowiem podkreślić, że prawo do świadczenia przedemerytalnego związane było z podleganiem wnioskodawczyni pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu, zaś biorąc pod rozwagę cel i funkcję świadczenia przedemerytalnego, jako zbliżonego do świadczenia z ubezpieczenia społecznego (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2000 r., II UKN 313/99, OSNAPiUS 2001 nr 10, poz. 358), należy uznać, że osoba pobierająca świadczenie przedemerytalne jest z tego tytułu ubezpieczonym będącym pracownikiem w rozumieniu art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Statusu ubezpieczonego będącego pracownikiem nie pozbawia podleganie przez osobę pobierającą świadczenie przedemerytalne obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu rolników. Należy mieć bowiem na uwadze, że okres podlegania temu ubezpieczeniu był krótszy od okresu pobierania świadczenia przedemerytalnego, co spowodowało, że złożenie wniosku o emeryturę i osiągnięcie wymaganego wieku miało miejsce w okresie pobierania tego świadczenia, kiedy wnioskodawczyni już nie podlegała ubezpieczeniu rolniczemu, co zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem. Wynika z tego, że wszystkie przesłanki nabycia przez wnioskodawczynię prawa do emerytury, a mianowicie wiek i staż pracy, związane są z ubezpieczeniem pracowniczym, co oznacza, że spełniła przesłanki określone w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Przedstawionej powyżej wykładni przepisu art. 29 ustawy nie stoi na przeszkodzie uzasadnienie wyżej powołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, w którym uznano, że „zastosowanie kryterium ubezpieczenia pracowniczego, w powiązaniu z okresem ubezpieczenia poprzedzającym złożenie wniosku o emeryturę, stanowi wprowadzenie zawężenie zakresu podmiotowego w zakresie wcześniejszego przechodzenia na emeryturę, jednakże w rozpatrywanej sprawie kryterium to nie narusza zasad równości i sprawiedliwości społecznej.” Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą - inaczej niż Trybunał Konstytucyjny - rozumie treść i cel przepisu art. 29 ustawy i nie widzi podstaw, aby w ślad za Trybunałem przyjmować zwężającą wykładnię tego przepisu, jak to uczynił Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 7 grudnia 2001 r. i z dnia 12 lutego 2004 r.

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====